

A BÚZÁÉRTÉKESÍTÉS PROBLÉMÁJA MAGYARORSZÁGON

A GAZDASÁGI VÁLSÁG csaknem valamennyi termelési ágat sújtotta s agrárországokban a mezőgazdaság súlyos problémáit hozta a gazdaságpolitika előterébe. A mezőgazdaságban tevékenykedő nagyszámú lakosság vásárlóerejének hanyatlása az ipari termelésre is kedvezőtlenül hatott vissza s ezért a mezőgazdasági termelés rentabilitásának fokozása általános érdekévé vált. A nemzetközi gazdasági konferenciák is mind több gondot fordítanak az agrárországok termelésfölöslegeinek s főként a búzának értékesítési problémáira. E konferenciák közül — eltekintve a cukortermelést szabályozó úgynevezett Chatbourne-egyezményhez vezető konferenciáktól — eddig talán az 1933 július óta ülésező londoni konferencia a legeredményesebb. A londoni búzakonferencián ismeretesen egyezmény jött létre, mely az exportországok által kivihető búzamennyiséget kontingentálta és egyidejűleg a legnagyobb termelő országok búzatermésterületének csökkentését is előírta. A vetésterületek redukálása biztosítaná ugyanis azt, hogy a felgyülemlett készletek hozzászámításával ezidőszert feleslegként mutakozó 120 millió mázsa búza (lásd az alanti búzamérleget) árromboló hatása kiküszöböltessék.

<i>Exportfelesleg</i> <i>(a készletek figyelembevételével)</i>	<i>Importszükséglet</i>
az 1933—34. gazdasági évben	
Európai országok ¹ 15·6 millió q	Anglia61·1 millió q
Amer. Egy. Áll. 55·2 " "	Belgium11·5 " "
Kanada100·9 " "	Hollandia 7·0 " "
Argentína 53·0 " "	Franciaország 5·0 " "
Ausztrália 44·9 " "	Svájc 5·0 " "
Ázsia és afrikai ex- portországok 4·8 " "	Dánia 3·5 " "
Oroszország 8·0 " "	Ausztria 2·4 " "
Exportfelesleg282·4 " "	Egyéb országok ² ...65·7 " "
	Importszükséglet 161·2 " "
	<i>El nem helyezhető felesleg 121·2 " "</i>

A búza nemzetközi árának az utóbbi években bekövetkezett nagy esése egyrészt azzal függ össze, hogy a búzatermelés a rossz konjunktúra idején sem csökkent lényegesen, a világ búzatermelésének az elmúlt évtizedben tapasztalt 5—10%-os ingadozása ugyanis

¹ Románia, Jugoszlávia, Magyarország és Bulgária.

² Ebből Kína szükséglete kb 30 millió q.

a termelésnek inkább csak fizikai és nem konjunkturális okaira vezethető vissza.

1927/28.	1928/29.	1929/30.	1930/31.	1931/32.	1932/33.	1933/34.
évi búza-világtermés millió q						
1·213	1·301	1·150	1·296	1·294	1·298	1·247

A mezőgazdasági termelés természetével függ össze, hogy a búza-termelés, de általában a mezőgazdasági termelés volumenje a rossz konjunktúra idején sem csökken számottevően, míg ezzel szemben az ipari termelés volumenje a kedvezőtlen konjunktúra idején erősen összezsugorodik. Az áralakulás terén is nagy különbségek tapasztalhatók. Míg a mezőgazdasági termékek, valamint az ipari nyersanyagok ára nagy mértékben esett, addig az ipari készáruk olcsóbbodása kisebb mértékű volt. A mezőgazdasági termelés volumenje, főként a sűrűn lakott európai országokban, nem csökkenthető, mert a mezőgazdasági termelés a gyáripari termeléssel ellentétben csak részben igazodhatik a kapitalisztikus termelés feltételeihez. A mezőgazdasági termelés a dolog természeténél fogva nagy mértékben szétaprózott. A saját földjén gazdálkodó kis- és törpebirtokosság termelését elsősorban az vezérli, hogy elsőrendű fontosságú szükségleti cikkeit a földből előteremtse, nem pedig az, hogy a kisgazdaságában rejlő tőkének pénzben kifejezett hasznát megkeresse.

A világ búzafeleslegének állandósága nagyarányú árzuhanáshoz vezetett. A búzát exportáló országok belföldi búza árát a búza nemzetközi áralakulása megszabja, mert az exportországok búzafeleslegeiket a nemzetközi piacokon helyezik el, ahol egymással versenyezni kénytelenek. Ezzel szemben a búzát importáló országokban a búza áralakulása a világpiaci ártól könnyen függetleníthető, mert az alkalmazott búzavám nagysága a belföldön termelt és behozott búza árát egységesen azonos szinten tartja. Míg tehát az importországok agrártermelését a védővámok gyakori felemelése támogatta, az exportországok agrárhelyzete mind súlyosabbá vált az exportpiacok felvevőképességének nagymértékű összezsugorodása következtében, amelynek egyik főoka a mezőgazdasági termékeket importáló országok önellátó gazdaságpolitikája volt. De az exportországok már termeléstechikai okokra való tekintettel sem tudták termőterületeiket megfelelően csökkenteni s ezért megkísérelték, hogy termelőik számára a búza árát a világpiaci áralakulástól bizonyos mértékig függetlenítsék. E ponton azonban nagy nehézséggel álltak szemben. Bármilyen módszert is alkalmaztak volna arra, hogy a búza belföldi árát a világpiaci árszint fölé emeljék, az intézkedések közgazdasági vonatkozásai mindig azonosak voltak. Az exportfelesleggel rendelkező országokban csak a belföldön elfogyasztott búza árát lehet mesterségesen emelni, míg az exportfelesleg csak a világpiaci áron értékesülhet. Ezért a termelő nem élvezheti az általa piacra hozott teljes mennyiség után a belföldi fogyasztók által fizetett felárat, hanem az megoszlik a felár nélkül exportra kerülő és a felárral elfogyasztott búza között.

Magyarországon a búza belföldi árának emelését a közismert bolettarendszer alkalmazásával érték el. A gazdatársadalomnak jut-

tatott ezen támogatás főként a fogyasztókat, jelentős export esetén azonban az államkincstárt is terheli. Azokban az években ugyanis, amelyekben az exportált mennyiség a nem östermelő lakosság fogyasztásához viszonyítva nagy, a kiviteli térítéseket a gabonajegyből a bolettaalapba befolyó összeg nem fedezheti. Az államkincstár megterhelését, amely a gabonajegyből a fogyasztóközönségre nehezedő tehernél jóval kisebb, a boletta alkalmazásának négy évében, az 1930—34. gazdasági években, a következő adatok mutatják:

A bolettaalap deficitje millió P	14·6	20·7		15·0
A bolettaalap feleslege millió P			9·3	
Exportált búza millió q	2·5	3·6	1·4	6·0

Mérsékeltőbb export esetén a bolettaalap deficitje eltűnik. Az export csökkentése azonban nem jelenthet megoldást, mert a termésfelesleget valami módon értékesíteni kell.

A gabonajegyrendszer eredményei nem bizonyultak kielégítőnek. Az államkincstár évenként jelentős összegekkel járul a bolettaalaphoz, a városi lakosság élete viszonylag drágult, a termelők pedig nem értékelhették az áremelés előnyeit, minthogy a bolettával növelt gabonaár is alacsonynak bizonyult ahhoz, hogy alig csökkent közterheiket és egyéb költségeiket fedezni tudják. Ehhez járult az 1933. évi, az átlagosnál jóval kedvezőbb gabonatermés, ami a gabonaáraknak a múlt év nyarán bekövetkezett nagyarányú olcsóbbodását vonta maga után. Érthető tehát, hogy egyrészt a kormány, másrészt az érdekelt körök intenzíven foglalkoznak a mezőgazdasági termények értékesítésének kérdéseivel, hogy az új termés idején a kedvezőtlen áralakulást elhárítsák.

Számos terv készült a búza értékesítésére vonatkozólag. A tervezetek gerince a monopolisztikus gabonavásárlás bevezetése mellett az, hogy belföldön a búza árát 18 P-n tartásák. A magas belföldi búzaár mellett a városi lakosság szempontjából fontos kenyér árának emelkedését pedig a vámmalmok üzemének beszüntetésével és a malomipar racionalizálásával igyekeznek elkerülni. Nem lehet tárgya e rövid fejtegetésnek az, hogy a tervezeteket részleteiben ismertesse, hanem csak az, hogy az elgondolások közzgazdasági következményeire világítsunk rá.

Mindenekelőtt azt kell leszögezni, hogy ha a jelenleg érvényben levő gabonarendszer helyett a mesterséges gabonaár emelésének bármilyen más formáját alkalmazzák is, az lényegében mindig ugyanazokat a közzgazdasági konzekvenciákat eredményezi. A kenyérmagvak termelésének a belföldi ár mesterséges emeléséből származó támogatása a városi lakosság vásárló erejének egyrésztét a mezőgazdaságnak juttatja. Ez addig nem jár veszéllyel, amíg a vidéki lakosság ily módon növelt vásárlóereje kedvezően hat vissza az ipari termelésre. Veszély csak akkor következik be, ha a búza árát az egyéb mezőgazdasági termékek árszínvonalára felé aránytalan mértékben emelnék. Ebben az esetben az élet drágulása az ipari termelés versenyképességét csökkentheti.

A javasolt 18 pengős búzaár azonban a mezőgazdaság szempontjából nagy veszélyt rejteget. Természetesen nem a 18 pengős búzaár veszélyes, hanem az, hogy a 18 pengős búzaárat a termés mennyiségétől és az agrártermékek világgpiaci áralakulásától függetlenül kívánják biztosítani. Ha a búza világgpiaci árszintje 12—14 pengő körül ingadoznék, úgy a belföldi árak 18 pengőre való emelése — feltéve, hogy arra egyáltalán szükség van — nagyobb veszéllyel nem jár. Ha azonban a búza ára Liverpoolban 1934 augusztusában is 8—9 pengő körül fog ingadozni, úgy a belföldi 18 pengős búzaár a mezőgazdaság szempontjából súlyos következményekkel járna. Ebben az esetben ugyanis vagy az egyéb agrártermények árszínvonala igazodnék a 18 pengős búzaárhoz s ekkor a magas árak következtében exportképtelenek leszünk, vagy a kenyérmagvak ára kiemelkedően magas lesz s akkor viszont a búzatermelés fog növekedni, a búzatermelés lévén leginkább jövedelmező. Arra ugyanis gyakorlatilag alig van mód, hogy a néhány százezer kis- és törpegazdaság kb. 2 millió kát. hold búzaterületét kontingentálják és megakadályozzák, hogy az a következő évre ne növekedjék 10—15%-kal, vagy esetleg ennél lényegesen többel is. A világgpiaci árnál jóval nagyobb belföldi búzaár tehát a jelenleg legkevésbé kívánatos termelési ágra, a búzatermelésre fog serkentően hatni. Ezáltal a búzaértékesítés körül felmerült nehézségek nem szűnnek meg, hanem csak időben eltolódnak, de közben fokozódnak is. A magas belföldi búzaár a magyar mezőgazdasági termelést helytelen irányban fejlesztené. A szomszédos iparos országok ugyanis azt kívánják, hogy a magyar mezőgazdaság a búza helyett, amelyet a tengerentúli mechanizált mezőgazdaság kétségkívül olcsóbban tud termelni, állati termékeket, gyümölcsöt stb. termeljen. A búza belföldi 18 pengős ára pedig elsősorban az állattenyésztésre hatna visszafélesztőleg. Erre vezethető vissza, hogy a magyar gazdatársadalom sem foglal egységesen állást a búzatermelés támogatásának kérdésében. Így az intenzív állattenyésztéssel foglalkozó dunántúli gazdák a búza belföldi árának nagymértékű emeléséért nem lelkesednek, egyrészt mert az az állattenyésztés rentabilitása szempontjából fontos takarmányárakra kedvezőtlenül hatna ki, másrészt mert ők kedvezőbb búzaárat élveznek az exportpiacokhoz való közelségük miatt, mint tiszántúli társaik. Ezzel szemben Tiszántúlnál, ahol a szemtermelés már talaj- és klimatikus viszonyok miatt is nagyobb fontossággal bír, mint a Dunántúlnál, a gazdák a gabona belföldi árát minél magasabbra igyekeznek emelni. E kérdésben azonban a gazdatársadalom bizonyos mértékig még aszerint is ellentétes érdekű csoportokra oszlik, hogy gazdálkodók vagy bérlők-e. A bérbeadók gabonában megállapított bérük pénzértékének fokozása érdekében a belföldi búzaár jelentős emelésének gondolatát támogatják. Ezeket a szempontokat csak azért említem fel, mert a búzaértékesítés körül felmerült törekvések megvalósulására nagymértékben befolyással van az, hogy a gazdák közül melyik csoport jut nagyobb szerephez.

A búza belföldi árának a világgpiaci árhoz képest túlzott felemelése nemcsak arra alkalmas, hogy a mezőgazdasági termelés irányát helytelenül befolyásolja, hanem más szempontból is kritika

tárgyát képezheti. Ilyen szempont pl. a mezőgazdasági hitel kérdése. A kamatmérséklés indokolatlanná válnék, amint a mezőgazdasági termékek árszintjét lényegesen felemelik. A mezőgazdaság kamatterhe tudvalevőleg az 1931. évi 225 millió pengőről a kamatmérséklő intézkedések következtében az 1934. évben kb. 100 millióra csökkent. A kamatmérséklő intézkedéseket éppen az agrártermékek árának katasztrofális esése indokolta. A búza árának 1930—31. évi búzaárnyívról való felemelése a bankokat valószínűleg arra fogja serkenteni, hogy a gazdaadósaikkal szemben a korábbi években érvényben volt kamat újból való érvényesítését kiharcolják.

A gabonaértékesítésre vonatkozó elgondolások a malomipar racionalizálása érdekében a vámozó malmok üzemének beszüntetését javasolják. A vámmalmok feladata az lenne, hogy a hozzájuk a termelők által beszállított búza vagy rozs ellenében a racionális üzemvitelű kereskedelmi malmokban őrlött lisztet adjanak cserébe a 18, illetve 20% őrlési vám levonásának figyelembevételével. A kis vámozó malmok tehát cserélő helyekké válnának. Ennek az elgondolásnak elvitathatatlan előnye, hogy a nagymalmokban őrlött liszt sokkal jobb minőségű, mint a Ids vámmalmoké. Az is bizonyos, hogy a jelenlegi őrlési visszaélések, „feketeőrlések“, amelyek néhány millió pengével károsítják meg az államkincstárt, a nagymalmok könnyű ellenőrzése folytán megszűnének. A malomipar koncentrációja révén elérhető racionális őrlés anyagi előnyeit azonban nagymértékben lerontja az a fuvartöbblet, ami abból áll elő, hogy a vámmalmokba bevitt s onnan liszt alakjában — ezideig országos átlagban csak 5—6 km távolságra — visszavitt búzát most vasúton vagy egyéb járművön a nagykereskedelmi malmokba — országos átlagban 25—30 km távolságra — kell majd szállítani és liszt alakjában visszavinni a cserélőhelyé lett kis vámmalmokba. A malomipar ilyen koncentrációja esetén arra sincs garancia, hogy a malomipar adandó alkalommal monopolisztikus helyzetével nem él vissza. De az sem elhanyagolható szempont, hogy vajjon helyes-e vidéki kisiparunk egyik legfőbb reprezentánsát, a közel 2800 kismalmot szinte 150—200 millió pengő vagyonával egyik napról a másikra megsemmisíteni? A cserélés díja ugyanis sokkal bizonytalanabb és könnyebben megnyirbálható jövedelmet jelent, mint maga az őrlés, és arra sincs tekintettel, hogy a tökéletesebben berendezett malmok forgalmi körzete nagyobb volt, mint a rosszabb berendezésűké.

A gabonaértékesítés szervezésénél olyan szempontokat kellene érvényesíteni, amelyek a mezőgazdaság számára valóságos és nem csupán a közgazdasági összefüggések félreértésén alapuló olyan látszólagos előnyöket biztosítanak, amelyek a valóságban károsaknak fognak bizonyulni. A búza belföldi árának bizonyos, a világpiacon ár fölé való emelése indokolt, mert a tengerentúli agrárországok olcsóbban termelnek, mint mi. Jelenleg folytatott gazdaságpolitikánk szükségszerű következménye mezőgazdasági termelésünk támogatása, mert drága mezőgazdasági termelésünk egyik oka, hogy a termeléshez szükséges iparcikkek az iparosodás érdekében folytatott vámpolitika következtében viszonylag drágábbak, mint a tengerentúli agrárországokban.

Az agrártermelés érdekében hozott áldozatokkal a mezőgazdasági termelést a kor igényeinek megfelelően kell előbbrevinni. A minőségi búza — Manitoba I. és a Barnsso 78 kg-os búza — hamburgi ára között az 1931. évben 3.40 pengő, 1932. évben 2.10 pengő és 1933-ban 2.20 pengő különbség volt, jelentős része annak, amit a boletta a gazdáknak juttatott. A búzatermelés támogatását tehát a nemzetközi piacon való versenyképességünk fokozására kellene felhasználni oly módon, hogy a búza mesterségesen megállapított belföldi árát minőségek szerint különbözőképp szabnák meg. A különböző minőségű búzák ára között jelentős különbségeket kellene megállapítani, mert csak így remélhető, hogy az a termés minőségére számottevően hat ki. A minőségi termelés által kiérdemelt előnyöket elsősorban a nagygazdaságok élveznék, amelyek anyagi erejük és szakszerű felkészültségük folytán könnyebben alkalmazkodhatnak a minőségi termelés feltételeihez, mint a kisgazdaságok. Épp ezért a földművelési kormánynak egyidejűleg gondoskodni kellene arról is, hogy a kívánatos búzafajtákból megfelelő mennyiségű vetőmag álljon előnyös feltételek mellett a kistermelők rendelkezésére. A kívánatos búzafajtát már kitenyésztették, — Bánkúti 1201. sz. — amelynek fajsúlya, sikértartalma és vízfelvevőképessége semmivel sem marad el a magyar búza főversenytársa, a Manitoba I. mögött. A mesterségesen felemelt belföldi búzaárnak minőségek szerinti különbözősége a búzatermelés minőségének javítására igen kedvezően hatna, sőt biztosítaná, hogy a magyar búza nemzetközi vonatkozásban néhány év alatt jelenleg csak második vagy harmadik minőségi helyéről az első közé emelkedjék.

MATOLCSY MÁTYÁS